

ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติกับศาสตร์พระราชานา Natural Dyed Woven Fabric with the King's Philosophy

ปิยะทิพย์ สอนตุน^{1*} และ มนัสรีนัย คຸ້มวิจัยรัตน์²

^{1,2}สาขาวิชาออกแบบแฟชั่น คณะศิลปศาสตร มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ประเทศไทย

*ผู้รับผิดชอบบทความ

Piyathip Sontun^{1*} and Manussarin Khumvijairat²

E-mail: piyathip.son@kbu.ac.th^{1*}, manussarin.khu@kbu.ac.th²

^{1,2}Fashion Design, Faculty of Liberal Arts, Kasem Bundit University, Thailand

*Corresponding author

Received: August 30, 2019 / Revised: March 27, 2020 / Accepted: March 30, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำศาสตร์พระราชามาใช้ในงานผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเครื่องมือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในงานหัตถกรรมพื้นบ้านการทอผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างช้านาน และเป็นงานศิลปะที่ทรงคุณค่าที่อนุรักษ์วัฒนธรรมและสืบทอดวิถีชีวิต รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน กระบวนการนี้นำหลักการ เข้าใจ-เข้าใจ-พัฒนา ตามแนวทางทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงและนโยบายนวัตกรรมเศรษฐกิจและชุมชนของรัฐบาล ชุมชนผ้าทอย้อมสีธรรมชาติได้สร้างอาชีพและรายได้ให้คนในชุมชน สร้างความยั่งยืนในระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศ ตามหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาอย่างช้านาน

คำสำคัญ: ผ้าทอ; การย้อมสีธรรมชาติ; ศาสตร์พระราชานา

Abstract

This academic paper aimed to investigate the incorporation of the King's philosophy among the Natural Dyed Woven Fabric Groups in a community. Sufficiency economic theory was applied as a tool to utilize local wisdom among local handicrafts in the weaving of the natural dyed woven fabric which had been residing with the Thai society for a long period of time. It is a valuable art piece which helps to sustain the culture and ways of life as well as the conservation of unique local wisdom in each community. The process incorporated understanding-access-development concepts in accordance with the sufficiency economic theory and the government's innovative economic and community development policy. The Natural Dyed Woven Fabric Groups have been creating careers and earnings for the people in the community. Sustainability is attained within the household, community, and national level in accordance with the sufficiency economic theory.

Keywords: Woven Fabric; Natural Dyed; King's Philosophy

บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนในถิ่นฐานชนบทสู่เมืองหลวงเพิ่มมากขึ้น การย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนเหล่านี้ มีเป้าหมายเพื่อเข้ามาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ทำให้แรงงานที่เข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมนั้นเกิดการสร้างรายได้ และกระจายรายได้ไปสู่ครอบครัวในถิ่นฐานเดิม การเคลื่อนย้ายแรงงาน การย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนเหล่านี้ ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยมีได้เลือนหายไปจากสังคมไทยในปัจจุบัน

การเลือนหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ตระหนักจากคนในสังคมเพิ่มมากขึ้น ภาครัฐได้เล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องได้รับการแก้ไข และเยียวยาในระดับสังคม จึงมีการดำเนินนโยบายนวัตกรรม พัฒนาชุมชน โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้ชุมชน มีการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น เพื่อสร้างความยั่งยืนภายในครอบครัว ชุมชน และประเทศ สามารถสร้างรายได้โดยไม่ต้องเคลื่อนย้ายแรงงาน เคลื่อนย้ายถิ่นฐานสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามศาสตร์ของพระราชชา เพื่อเป็นการสืบทอดวิถีชีวิต การพัฒนาชุมชน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ให้แก่คนรุ่นหลังได้ศึกษา เรียนรู้ และต่อยอดในอนาคตสืบต่อไป

ทั้งนี้ สุนทรธา โทบัว และคณะ (2558, หน้า 226) ได้อธิบายไว้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวข้องกับความรู้ ความสามารถ และความเชื่อของมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน

ในท้องถิ่น อันเกิดจากประสบการณ์ และการที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง” ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ หัวใจสำคัญของวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญที่ควรรักษา และอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังสามารถเรียนรู้ และนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาในอนาคต ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ และความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน ส่วน อัครรัตน์ พูลกระจำง และวนิดา ฉินนะโสต (2560, หน้า 24) ได้อธิบายไว้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลายสาขา เป็นศิลป-หัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถแบ่งได้ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มงานผ้าทอ กลุ่มงานเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มงานเครื่องจักสาน และกลุ่มงานเครื่องถม” จากกลุ่มงานหัตถกรรมข้างต้นนั้น กลุ่มงานหัตถกรรม งานทอผ้า เป็นกลุ่มงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีการสืบทอดทางภูมิปัญญาอย่างยาวนาน กลุ่มงานผ้าทอนั้น มีเอกลักษณ์ มีความแตกต่างทางด้านการทอตลอดจนลงบนผืนผ้า การเลือกใช้วัตถุดิบในการทอผ้า หรือกระบวนการย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค รวมถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชุมชนแต่ละภูมิภาคอีกด้วย และด้วยความมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป ทำให้งานทอผ้า เป็นงานหัตถกรรมที่ไม่สามารถลอกเลียนแบบกันได้ ซึ่งวัฒนะ จูติภาต (2555, หน้า 1) ได้อธิบายไว้ว่า “ในสังคมเกษตรกรรม บรรพบุรุษทุกบ้านจะมีการทอผ้าเพื่อใช้สอยภายในครอบครัว มีการถ่ายทอด และสั่งสมกรรมวิธีการทอให้แก่สมาชิกภายในบ้าน” ดังนั้น งานหัตถกรรมกลุ่มงานทอผ้า เป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ที่ใช้ในการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นมรดกทางด้านศิลปะ และด้านวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างช้านาน มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

หากกล่าวถึงในอดีตงานทอผ้าและย้อมสีทำธรรมชาติ นั้น มีการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาอยู่ในกระบวนการทอผ้าและย้อมสีเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นวัตถุดิบที่สามารถหาได้ง่าย มีอยู่ทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศไทย วัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้าส่วนใหญ่นั้นจะให้เส้นใยธรรมชาติในการทอผ้า เช่น ฝ้าย และ ไหม ดังที่ วัฒนะ จูติภาต (2555, หน้า 9-11) ได้อธิบายไว้ว่า “การทอผ้า พิจารณาจากวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ฝ้าย และ ไหม ฝ้ายเป็นพืชเศรษฐกิจ ปลูกได้ทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศไทย มีคุณสมบัติในการดูดความชื้นได้ดี สวมใส่สบาย ส่วนไหม เป็นเส้นใยธรรมชาติที่ได้จากตัวไหม นิยมเลี้ยงกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง ไหมมีคุณสมบัติ ลื่น มัน เงา และยืดหยุ่นได้ดี” ดังนั้นการหาวัตถุดิบในการทอผ้า นั้นหาได้ไม่ยาก เน้นใช้เส้นใยจากพืช และเส้นใยจากสัตว์ในการทอผ้า รวมถึงทักษะในการใช้กี่ทอผ้า (Loom) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการทอผ้า กระบวนการที่สำคัญของงานทอผ้า อีกกระบวนการหนึ่ง คือ กระบวนการย้อมผ้าโดยการย้อมสีธรรมชาติในการย้อมผ้า ซึ่งการย้อมสีธรรมชาตินั้น ชุมชนสามารถหาวัตถุดิบในการให้สีได้ง่ายภายในชุมชน ส่วนนันทิยา อัจฉรวรรณ และคณะ (2554, หน้า 28) ได้อธิบายไว้ว่า “สีจากธรรมชาติที่ใช้ในการย้อมเส้นใยนั้น สามารถแบ่งออกเป็น สีจากส่วนต่าง ๆ ของพืช สีที่ได้จากสัตว์ และสีจากแร่ธาตุ” ซึ่งวัตถุดิบในการผลิตสีย้อมผ้าส่วนใหญ่ได้จากส่วนต่าง ๆ พืช อาทิเช่น ต้นสัก ต้นประดู่ ต้นขี้เหล็ก ต้นหูกวาว ต้นสะเดา และดินโคลนต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติของแหล่งชุมชนในแต่ละชุมชน ซึ่งแต่ละวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการย้อมสีนั้นจะให้สีที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการหาวัตถุดิบภายในชุมชน

เพื่อนำมาเข้าสู่กระบวนการย้อมสีธรรมชาติ จึงสามารถหาวัตถุดิบต่าง ๆ ได้ง่าย และเป็นวัตถุดิบที่มีมากมายในแต่ละภูมิภาค ทำให้การย้อมสีธรรมชาติเป็นที่นิยมในการย้อมผ้าทอ และการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติในการย้อมสิ่งทอนั้น ทำให้ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือหากมีผลกระทบต่อธรรมชาติก็เกิดผลกระทบต่อชน้อยที่สุด

แต่ด้วยการเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศ และความต้องการของตลาดที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้การผลิตผ้าทอย้อมสีธรรมชาติในรูปแบบเดิมไม่เพียงพอต่อความต้องการที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมโดยการใช้ก๊อผ้า ใช้แรงงานมนุษย์ในการทอผ้า ต้องใช้ระยะเวลาที่นาน รวมถึงกระบวนการย้อมสีธรรมชาติให้สีในการย้อมตามความต้องการทำได้ยาก เนื่องจากการย้อมสีธรรมชาตินั้นมีกระบวนการผลิตที่ได้ในปริมาณที่น้อย และการย้อมผ้าทอด้วยสีธรรมชาตินั้น ในแต่ละครั้งมีความไม่สม่ำเสมอของสี ซึ่งนักวิทยาศาสตร์ และคณะ (2554, หน้า 28) ได้อธิบายไว้ว่า “การขยายตัวของอุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เนื่องจากอุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อการดำรงชีวิตและอยู่รอดในสังคม สิ่งทอในอุตสาหกรรม สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ สิ่งทอประเภทเส้นใยธรรมชาติและสิ่งทอจากเส้นใยประดิษฐ์”

ในปัจจุบันภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอมีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยนำเทคโนโลยีในด้านการทอ และการย้อมสีเคมีมาแก้ปัญหา เพื่อตอบสนองความต้องการสิ่งทอที่เพิ่มมากขึ้น และมีการใช้เทคโนโลยีในการกำหนดรูปแบบต่าง ๆ ของสิ่งทอ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ เพิ่มลักษณะพิเศษของสิ่งทอ และคุณสมบัติพิเศษต่าง ๆ ให้กับสิ่งทอ ซึ่งมีความแตกต่างไปจากกระบวนการทอผ้าและการย้อมสีในรูปแบบเดิม เมื่อภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอได้เพิ่มการใช้วัตถุดิบจากสารเคมีในกระบวนการผลิตเพิ่มมากขึ้น เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการผลิต ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มลภาวะ กลิ่นสารเคมีในอากาศ และเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อธรรมชาติเป็นอย่างมาก เมื่อการใช้สารเคมีในอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อสังคมมากขึ้น ทำให้ประชากรในสังคมเริ่มหันมาให้ความสนใจสิ่งทอจากธรรมชาติมากยิ่งขึ้น มีการศึกษาการย้อมสีธรรมชาติมากยิ่งขึ้น และมีการศึกษาการผลิตสิ่งทอที่ใช้การย้อมสีธรรมชาติมากขึ้น ตามกระแสสังคมของคนในปัจจุบัน และจากการที่มีคนในสังคมปรับตัวหันมาใช้สิ่งทอจากธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ทำให้ธุรกิจหรือชุมชนที่มีผ้าทอย้อมสีธรรมชาติในชนบทดั้งเดิมนั้น กลับมาเป็นธุรกิจที่ชาวไทยและต่างชาติให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, กรมวิทยาศาสตร์ (2560, หน้า 2) ได้อธิบายไว้ว่า “ความนิยมในผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ มีแนวโน้มสูงขึ้น มีการพัฒนารูปแบบให้มีเอกลักษณ์เฉพาะ และมีการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ซึ่งมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มในตลาดโลกได้อย่างมากมาย”

แม้ว่าการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ จะกลับมาเป็นนิยมของคนในสังคมและต่างชาติแล้วนั้น แต่ปริมาณในการผลิตผ้าทอนั้นยังคงไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด เนื่องจากผู้ทอมีจำนวนน้อยมาก และไม่มีการสืบทอด และสานต่องานหัตถกรรมด้านนี้ เนื่องจากย้ายถิ่นฐานจากภูมิลำเนาเดิม มาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมในเมืองหลวงแทน ทำให้แรงงานที่ทอผ้าเป็นในชุมชนแต่ละภูมิลำเนานั้นมีจำนวนไม่เพียงพอในการผลิตให้มีจำนวนสิ่งทอเพียงพอกับจำนวนความต้องการของตลาด ดังนั้นทางภาครัฐจึงมีการดำเนิน

นโยบายนวัตกรรม วิถี ตามแผนพัฒนาชุมชน โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นศาสตร์แห่งการพัฒนาแบบค่อยเป็น ค่อยไป ในหลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนามาเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน (2561, หน้า 2) ได้อธิบายไว้ว่า “การขับเคลื่อน และพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมภาครัฐมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคง โดยใช้นโยบาย นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชายสินค้า OTOP (One Tambon, One Product) ออกจากชุมชน และเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ การขายสินค้าอยู่ในชุมชนที่มาจากการท่องเที่ยวโดยใช้เสน่ห์ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้กระจายอยู่กับคนในชุมชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง” ดังนั้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวทางในการให้ประชาชนใกล้ชิดธรรมชาติ ให้นุรักษ์อยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ปลูกจิตสำนึกให้รัก ห่วงแหน และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ดังที่ อนุชา เสมารัตน์ (2560, หน้า 117) ได้อธิบายไว้ว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และการบริหารจัดการที่ต้องประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้ง่อนไขความรู้และคุณธรรม เพื่อสร้างสมดุล และพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลง หรือวิกฤตที่ทั้งปวงได้” เมื่อภาครัฐเริ่มต้นการดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาชุมชนแล้วนั้น ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ที่เคยเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม เคลื่อนย้ายถิ่นฐานกลับมาประกอบอาชีพภายในชุมชนของตนเอง เกิดกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝึกฝน และเสริมสร้างทักษะกระบวนการทอผ้าในชุมชนขึ้น ด้วยความนิยมของผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากธรรมชาติมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ทำให้ประชากรรุ่นใหม่ในสังคม มีการศึกษา เรียนรู้ และสืบทอดการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ประชากรรุ่นใหม่ประกอบอาชีพในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ประชากรรุ่นใหม่จึงกลายเป็นแรงงานหลัก และแรงงานสำคัญในอุตสาหกรรมทอผ้าย้อมสีธรรมชาติจากกลุ่มชุมชนในถิ่นฐานบ้านเกิด ทำให้เกิดการต่อยอดทางธุรกิจ เกิดการรวมกลุ่มงานหัตถกรรมผ้าทอภายในชุมชน เพื่อส่งเสริมการสร้างอาชีพในชุมชน สร้างอาชีพในครัวเรือน สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชน ประเทศ และเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการเสด็จเยี่ยมราษฎรในแต่ละภูมิภาค ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ทรงเล็งเห็นความสำคัญของงานหัตถกรรมทอผ้า ที่ต้องใช้ทักษะ และความชำนาญในการทอผ้า จึงส่งเสริมให้ชุมชนที่มีการรวมกลุ่มการทอผ้า มีศูนย์ฝึกอบรมอาชีพ ฝึกฝนในงานด้านทอผ้า จนเกิดเป็นงานหัตถกรรมที่มีความสวยงาม และมีเอกลักษณ์แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559, หน้า 73) ได้อธิบายไว้ว่า “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทำให้เกิดการส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิกษณนั้น ๆ เพื่อให้ราษฎรสามารถนำไป

ปฏิบัติได้อย่างจริงจัง” ด้วยปณิธานของพระองค์ที่จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทำให้ราษฎรที่ได้เข้าร่วมการเรียนการสอนในศูนย์ศึกษา มีศักยภาพในการประกอบอาชีพด้านหัตถกรรมทอผ้า จนสามารถนำงานหัตถกรรมทอผ้าที่ได้ศึกษาหาเลี้ยงชีพได้ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว มีงานทำอยู่กับบ้านโดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน และพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรในทุกภูมิภาคให้ดียิ่งขึ้น และมีความยั่งยืน ดังพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานให้ในพิธีเปิดการประชุม และนิทรรศการ เรื่อง “มรดกสิ่งทอของเอเชีย หัตถกรรม และอุตสาหกรรม” ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2553 ความตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าสังเกตว่าชาวบ้านเหล่านี้ล้วนแต่เป็นศิลปินที่สืบทอดกันมา โดยสายเลือด เช่น สามารถทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นลวดลายโบราณงามแปลกตา หรือทอลายใหม่ ๆ ที่เขาคิดขึ้นเอง ด้วยสีเส้นที่มีเสน่ห์ สวยงาม ข้าพเจ้าเพียงแต่ให้กำลังใจ ส่งเสริมและหาแนวทางเผยแพร่ความงามจากฝีมือของชาวนา ชาวไร่ ออกไปให้โลกรู้จัก สิ่งนี้เป็นที่มาแห่งการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปหัตถกรรมของข้าพเจ้า” จากพระราชดำรินี้ครั้งนั้น ทำให้งานหัตถกรรมผ้าทอของไทยเกิดการอนุรักษ์ และการพัฒนาทุกภูมิภาคของประเทศไทย

ตัวอย่างกลุ่มงานหัตถกรรมผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ ที่มีการรวมกลุ่มผลิตผ้าทอย้อมสีธรรมชาติมากที่สุด อยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย เป็นกลุ่มผ้าทอที่มีศักยภาพที่โดดเด่นในเรื่องของการทอผ้า และมีเอกลักษณ์ในลวดลายบนผ้าทอ เช่น ชุมชนทอผ้าของจังหวัดสกลนคร ซึ่งจินตนา ลิโนโพธิ์ศาล (2556, หน้า 6) ได้อธิบายไว้ว่า “จังหวัดสกลนคร มีผลิตภัณฑ์ทางด้านศิลปหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าทอย้อมสีธรรมชาติที่มีความหลากหลาย มีเอกลักษณ์เฉพาะ และมีความโดดเด่น คือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม และผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย ชุมชนทอผ้าของจังหวัดสกลนคร มีการนำวัสดุหรือวัตถุดิบและทรัพยากรจากธรรมชาติมาใช้ในกระบวนการผลิตผ้าทอและย้อมสี” ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นของชุมชนทอผ้าของจังหวัดสกลนคร ได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าฝ้ายมัดหมี่ และการย้อมผ้าฝ้ายด้วยสีธรรมชาติ เป็นต้น และอีกหนึ่งชุมชนที่มีศักยภาพในงานทอผ้า คือ ชุมชนทอผ้าของจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งภูมินทร์ แสนเจริญสุข และภัทรธิดา ผลงาม (2562, หน้า 189) ได้อธิบายไว้ว่า “จังหวัดหนองบัวลำภู ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม เมื่อเสร็จจากการทำไร่ ทำนา ผู้หญิงจะทอผ้า ผ้าที่ทอจะนำมาใช้ในครอบครัวในชีวิตประจำวัน และในโอกาสต่าง ๆ จึงทำให้ผ้าทอของจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการส่งเสริมผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน หนึ่งในนั้นคือ การทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศไทย” ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นของชุมชนทอผ้าของจังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ ผ้าไหมทอขัดสลับมัดหมี่ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า งานผ้าทอย้อมสีธรรมชาติของแต่ละจังหวัดจะมีวิธีการทอที่แตกต่างกัน รวมถึงการออกแบบลวดลายในผ้าทอมีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นจุดเด่นของผ้าทอในแต่ละจังหวัด และไม่สามารถลอกเลียนแบบลวดลายการทอได้ เนื่องจากต้องใช้ทักษะและการฝึกฝนในการทอผ้า การทอผ้าส่วนใหญ่ของชุมชนจะมีการผลิตออกมาในรูปแบบผืนผ้า เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของครอบครัว โอกาสต่าง ๆ และจัดจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นของฝากประจำจังหวัด

แต่ด้วยความนิยมของผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ ทำให้ในปัจจุบันกลุ่มชุมชนผ้าทอในแต่ละภูมิภาคมีการพัฒนาตลาดขายและวิธีการย้อมสีธรรมชาติให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นอีกทั้งยังมีการนำศิลปะเข้ามาเพิ่มเติมการออกแบบในรูปแบบใหม่ ซึ่งแตกต่างจากตลาดดั้งเดิมที่มีอยู่ทำให้เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มากยิ่งขึ้น และในส่วนของตลาดดั้งเดิมยังมีการอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น

ด้วยความงามของผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ และลวดลายบนผ้าทอที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทักษะ ฝีมือ ความชำนาญ และความเรียบร้อยของงานทอผ้าในกลุ่มชุมชนทอผ้าแต่ละภูมิภาค ทำให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ทรงจัดตั้งศูนย์รับซื้อผ้าทอย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มชุมชนทอผ้า เพื่อสนับสนุนกลุ่มชุมชนทอผ้าให้มีการทอผ้าและย้อมสีจากธรรมชาติ การสร้างอาชีพสร้างรายได้ และการเพิ่มมูลค่าของผ้าทอย้อมสีธรรมชาติให้มียุคค่าที่สูงกว่าท้องตลาด สำหรับผ้าบางส่วนที่พระองค์รับซื้อไว้จากชุมชนกลุ่มทอผ้า นั้น พระองค์ทรงเห็นว่า สามารถนำมาตัดเป็นชุดฉลองพระองค์ ใช้สำหรับการสวมใส่ไปเยี่ยมราษฎร หรือแม้แต่การเย็บเยียนประเทศเพื่อนบ้าน พระองค์จะทรงสวมใส่ชุดฉลองพระองค์ที่ตัดด้วยผ้าทอย้อมสีธรรมชาติของราษฎร เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชุมชนกลุ่มทอผ้าอีกด้วย ผ้าทอย้อมสีธรรมชาตินั้น ถือว่า เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่อยู่คู่กับประเทศไทยมาอย่างช้านาน พระองค์ถือว่างานหัตถกรรมกลุ่มงานทอผ้าเป็นสัญลักษณ์ของประเทศไทย จึงได้มีพระราชดำริเรื่องการแต่งกายประจำชาติของสตรีไทยขึ้น ดังที่ ณ ปกษ เจริญผล (2558, หน้า 336) ได้อธิบายไว้ว่า “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงมีพระราชดำริเรื่องกายแต่งกายประจำชาติของสตรีไทยตั้งแต่คราวเยือนเสด็จฯ ประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีชุดไทยแบบต่าง ๆ ตามพระราชนิยม ทรงได้คิดใช้ไหมไทย ผ้าไทย และผ้ายกต่าง ๆ โดยนำภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีความชำนาญ และมีงานฝีมือในการทอผ้า ย้อมผ้า ตัดเย็บ และปักผ้า นำมาตัดเย็บเป็นชุดฉลองพระองค์ เพื่อแสดงถึงความเป็นไทย และเผยแพร่ความงามของหัตถกรรมด้านงานทอผ้าจากฝีมือชาวบ้าน ผ่านชุดสตรีไทยพระราชนิยม และการอนุรักษ์งานฝีมือของชาติไทยให้เป็นที่รู้จักสู่สังคม” ความสวยงามของฉลองพระองค์ที่นำผ้าทอย้อมสีธรรมชาติมาตัดเย็บ ทำให้ชุดฉลองพระองค์และผ้าทอของประเทศไทยนั้น มีความนิยมเพิ่มมากขึ้นจากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับฉลองพระองค์มากยิ่งขึ้น และเพื่อให้กลุ่มชุมชนทอผ้าเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นในสังคม และเพื่อการศึกษาเรื่องงานหัตถกรรมของไทย พระองค์มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ผ้า ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดแสดงชุดฉลองพระองค์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทรงนำผ้าทอย้อมสีธรรมชาติจากทุกแหล่งของกลุ่มชุมชนทอผ้าทั่วประเทศมาจัดแสดง เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านผ้าไทย ประวัติการแต่งกายของไทย การจัดแสดงศิลปะพื้นบ้าน การจัดเก็บรักษาผ้าไทย เอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผ้าไทย รวมไปถึงงานภูมิปัญญาของไทยในแขนงต่าง ๆ เพื่อให้องค์ความรู้แก่ผู้ที่มีความสนใจในงานหัตถกรรมของไทยในทุกด้านของไทย

จากผืนผ้าสู่ชุดฉลองพระองค์ ทำให้ความนิยมของผ้าทอย้อมสีธรรมชาติมีมากยิ่งขึ้น และได้รับความสนใจจากชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก ทำให้ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติมีความต้องการในตลาดเพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่งานทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ จึงมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในแหล่งชุมชน จากเดิมกลุ่มชุมชน

ทอผ้ามีผลิตภัณฑ์จากผ้าทอเพียงไม่กี่ผลิตภัณฑ์เท่านั้น เช่น ผืนผ้า เสื่อ กางเกง โสร่ง ผ้าถุง และหมอน ซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเป็นผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมของชุมชน เน้นผลิตภัณฑ์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ เกิดการซื้อซ้ำไม่บ่อย มีการซื้อผลิตภัณฑ์ในบางโอกาสเพื่อเป็นของฝากหรือใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น และการออกแบบผลิตภัณฑ์มีการออกแบบที่ไม่ทันสมัยมากนัก ทำให้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในระดับอื่นได้ยาก เนื่องจากความต้องการของชุมชนที่อยากพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเล็งเห็นถึงการพัฒนาชุมชน และความยั่งยืนของชุมชน พระองค์ทรงจัดตั้งโครงการศูนย์ศิลปาชีพ เพื่อเปิดสอนงานศิลปาชีพแขนงต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน เพื่อให้ราษฎรในชุมชนมีทักษะในงานศิลปาชีพแขนงต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปเป็นการต่อยอดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการช่วยเหลือชุมชนในการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการประยุกต์นำศิลปาชีพในวิชาชีพแขนงต่าง ๆ ที่ชุมชนได้ศึกษาจากศูนย์ศิลปาชีพมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ตามความต้องการของตลาด เช่น ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน กลองใส่กระดาษทิชชู กระเป๋าจากผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ ผ้าคาดผม ต่างหู หมวก ร่ม และผ้าปิดตา เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าว เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ และสินค้าแฟชั่น เกิดการซื้อซ้ำได้บ่อย เนื่องจากสินค้าที่ถูกพัฒนาขึ้นในรูปแบบใหม่นั้น เป็นสินค้าที่เน้นการออกแบบให้มีความเป็นแฟชั่น เน้นการซื้อผลิตภัณฑ์ในทุกโอกาส เป็นของที่ระลึก หรือใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ได้มากขึ้น อีกทั้งการออกแบบผลิตภัณฑ์ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย จึงทำให้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากยิ่งขึ้น หน้าที่ของศูนย์ศิลปาชีพยังไม่จบเพียงการให้ความรู้ในแขนงต่าง ๆ ให้กับชุมชน ศูนย์ศิลปาชีพ ยังมีหน้าที่จัดแสดงผลงาน และการจัดจำหน่ายงานหัตถกรรมต่าง ๆ ให้เป็นที่แพร่หลายทั้งในประเทศ และต่างประเทศ จากเดิมกลุ่มชุมชนทอผ้ามีแหล่งจัดจำหน่ายสินค้าเล็ก ๆ ในชุมชน ตามแหล่งสถานท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด และศูนย์จัดจำหน่ายสินค้า OTOP หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัด ในการนี้ศูนย์ศิลปาชีพเข้ามาทำหน้าที่ในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมโดยตรง เป็นแหล่งกระจายสินค้าให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนมีสถานที่จัดจำหน่ายของผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งเป็นแหล่งเพิ่มมูลค่าให้กับงานหัตถกรรม

เมื่อกลุ่มชุมชนทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ มีความเข้มแข็งของชุมชน มีรากฐานในการประกอบอาชีพที่มั่นคง และอาศัยหลักการอยู่ร่วมกันได้ระหว่างคนและธรรมชาติ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้แล้วนั้น เกิดกระบวนการเรียนรู้มีการพัฒนาชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ ให้มีความทันสมัย ตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศได้แล้วนั้น ภาครัฐจึงมีการสร้างความแข็งแกร่งในด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน เน้นการสร้างรายได้ โดยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก เน้นการพัฒนาอาชีพ สร้างอาชีพ สนับสนุนวิสาหกิจภายในชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อการยกระดับผลิตภัณฑ์ของชุมชน และการพัฒนาช่องทางตลาดที่หลากหลาย เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากของภาครัฐนั้น มีชุมชนบางชุมชนที่ไม่สามารถเข้าถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและผลิตภัณฑ์ได้ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาการแข่งขันทางเศรษฐกิจกับผู้ประกอบการรายใหญ่ได้ ดังนั้นจึงต้องมีการดำเนินการปรับเปลี่ยน

แผนการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ในรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบ OTOP นวัตกรรม โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบนวัตกรรม คือการพัฒนาสินค้า OTOP ด้วยนวัตกรรม มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่า และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการสร้างตลาดท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ภายในชุมชน ซึ่ง กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน (2561, หน้า 3) ได้อธิบายไว้ว่า “การเปลี่ยนผ่านยุคการผลิตด้านขายสินค้า OTOP ออกจากชุมชนเพียงด้านเดียว สู่การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ (demand driven local economy) โดยการขายสินค้าอยู่ในชุมชน ที่มาจากการท่องเที่ยว โดยใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ แปลงเป็นรายได้ ทั้งนี้ครอบครัวและลูกหลานยังอยู่ร่วมกัน ไม่ต้องแข่งขันนำผลิตภัณฑ์ออกไปขายนอกชุมชน เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี ชวนกันคิด ชวนกันทำ ผลิตภัณฑ์และบริการ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวระดับชุมชนที่มีเสน่ห์ดึงดูด และมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชนซึ่งรายได้จะกระจายอยู่กับคนในชุมชน ทุกคนในชุมชนมีความสุข เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (strength within) และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง”

โดยขอยกตัวอย่างกลุ่มผ้าทอย้อมสีธรรมชาติบ้านปางกอม และศูนย์การเรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติบ้านปางกอม จังหวัดน่าน จากการลงพื้นที่เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2561 ถึง วันที่ 21 ตุลาคม 2561 โดยมีครูเอก หรือ นายสุพิศ สุวรรณมณี เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มผ้าทอย้อมสีธรรมชาติบ้านปางกอม กลุ่มผ้าทอย้อมสีธรรมชาติบ้านปางกอมเน้นการผลิตผ้าทอรูปแบบพื้นบ้าน ซึ่งชาวบ้านมีการทอผ้าอยู่ในแหล่งที่อยู่อาศัยของตนเอง เน้นการใช้เส้นใยฝ้าย ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติในการทอผ้าเป็นหลัก มีการใช้สีธรรมชาติจากพืชต่าง ๆ ที่สามารถหาได้จากแหล่งชุมชน เช่น ต้นคราม ต้นฮ่อม เพกา และต้นฝาง ในการย้อมผ้าทอ และมีผ้าทอลายน้ำไหล เป็นลวดลายดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์ของผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ จังหวัดน่าน ลวดลายบนผ้าทอย้อมสีธรรมชาตินั้นมีความสวยงาม และแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ในอดีตมีการทอผ้าเป็นผืนผ้าในรูปแบบเดียว แต่ในปัจจุบันนั้นมีการประยุกต์ลวดลายผ้าโดยการนำลวดลายใหม่ เพื่อสร้างความแตกต่าง ให้ดูสวยงาม และมีความโดดเด่นของผ้าทอมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น กระเป๋า และผ้าปูโต๊ะ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติบ้านปางกอม เพื่อเป็นแหล่งให้ความรู้ทางด้านการทอผ้า และการย้อมสีธรรมชาติให้กับคนไทยและชาวต่างชาติที่สนใจในการเรียนรู้เรื่องการทอผ้า ย้อมสีธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมภายในชุมชนให้ได้เรียนรู้ตั้งแต่การศึกษาพืชที่ให้สีในการย้อมผ้า กระบวนการย้อมผ้าทอสีธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ การปลูกพืชที่ใช้ผลิตเส้นใยธรรมชาติ การทอผ้า และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชน มาไว้ที่ศูนย์การเรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติบ้านปางกอม เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดจำหน่าย โดยปรับตัวให้เข้าสังคมออนไลน์ มีการนำเสนอการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านทางเว็บไซต์ Facebook ทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชนกลุ่มผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ บ้านปางกอม มีช่องทางในการจัดจำหน่ายในหลากหลายช่องทาง ทำให้ผู้ที่สนใจสามารถหาซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอได้มากยิ่งขึ้น จากการปรับตัวของกลุ่มชุมชนทำให้เกิด

การสืบทอด การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง รวมถึงมีการสร้างอาชีพภายในชุมชน และมีการใช้เส้นทางภูมิปัญญาในเชิงการท่องเที่ยว การเรียนรู้ภายในชุมชน และการกระจายรายได้ภายในชุมชนอย่างทั่วถึงสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจที่แข็งแรงให้ชุมชนสามารถหาเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น จากการศึกษาชุมชนกลุ่มผ้าทอย้อมสีธรรมชาติบ้านปางกอม และศูนย์การเรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติบ้านปางกอม จังหวัดน่าน จะเห็นได้ว่า กระบวนการของกลุ่มชุมชนในการทอผ้า วิถีชีวิต และการสร้างอาชีพภายในชุมชน จนถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญา และความสามารถในการเลี้ยงชีพตนเองภายในชุมชน มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั้น มีความสอดคล้องกับศาสตร์พระราชา โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาการชุมชนทั้งหมด โดยยึดหลักเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าถึงหลักการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ยึดหลักการพัฒนาในการประกอบอาชีพหัตถกรรมทอผ้า ซึ่งเป็นอาชีพหลักในการเลี้ยงชีพ อีกทั้งยังมีการนำนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบ OTOP นวัตกรรมนั้น มาพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน และริเริ่มการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน จนสามารถเป็นแหล่งศึกษาความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้า และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถเลี้ยงชุมชน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ จนเกิดผลตามหลักการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบ OTOP นวัตกรรมนี้ ยังส่งเสริมให้งานผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ เป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ

สรุปผล

จากที่กล่าวมาข้างต้น การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนางานหัตถกรรมผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ ทำให้เกิดการดำเนินวิถีชีวิตอย่างสมดุล เกิดการพัฒนาในงานหัตถกรรมผ้าทอ ย้อมสีธรรมชาติ เกิดการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งชุมชนทอผ้า จนกลายเป็นการสร้างอาชีพ การสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชน ประเทศ และการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน รวมถึงสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน และยังมีผลลัพธ์อีกมากมายที่เกิดขึ้นในการพัฒนางานหัตถกรรมผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของประเทศ การสืบทอดและรักษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดทรัพยากรทางธรรมชาติ ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนา การแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และประกอบอาชีพได้จริง ด้วยหลักการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก่อให้เกิดความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี* ค้นเมื่อ 28 กันยายน 2561, จาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER3/DRAWER051/GENERAL/DATA0000/00000042.PDF>
- กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, กรมวิทยาศาสตร์. (2560). *ประมวลสารสนเทศพร้อมใช้ การย้อมสีธรรมชาติ*. ค้นเมื่อ 25 กันยายน 2561, จาก <http://siweb.dss.go.th/repack/fulltext/IR%2041.pdf>
- จินตนา ลินโพธิ์ศาล. (2556). คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าพื้นเมือง จังหวัดสกลนคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยสกลนคร*, 5(9), 1-6.
- ณปภัช เจริญผล. (2558). การออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าของที่ระลึกตุ๊กตาไทย “ชุดไทยพระราชนิยาม” ของศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ และส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 14(2), 335-342.
- นันทิยา อัจฉรวารรณ์, ไพรัช วงศ์ยุทธไกร และ สมพล มงคลพิทักษ์สุข. (2554). การสกัดสีย้อมผ้าจากดินแดง. *วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษาม*, 5(1), 26-35.
- ภูมินทร์ แสนเจริญสุข และภัทรธิดา ผลงาม. (2562) การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอในกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านกุดตุ้ม จังหวัดหนองบัวลำภู. *ลักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.)*, 25(1), 187-202.
- วิฒนะ จุตวิภาต. (2555). *โครงการวิจัยผ้าทอกับชีวิตคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุนทรา โตบัว, กรประภา เจริญชันษา และสวัสดี พิมพ์สุวรรณ. (2558). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 4(1), 224-237.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *สังเคราะห์แนวโน้มพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- อนุชา เสมารัตน์ (2560). ศาสตร์พระราชา. *วารสารรัฐศาสตร์*, 59(1), 112-126.
- อัศรัตน์ พูลกระจ่าง และวนิดา ฉินนะโสต. (2560). การพัฒนามาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสาขาวิชาชีพอนุรักษ์งานพื้นบ้านและศิลปหัตถกรรม. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(1), 15-25.

